

Adam Janiszewski

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach
Wydział Zarządzania
Katedra Zarządzania Przedsiębiorstwem
adam.janiszewski@ue.katowice.pl

WYMIAR POLITYCZNY TRANSFERU I KREACJI WIEDZY W REGIONIE

Streszczenie: Celem artykułu jest zobrazowanie roli procesów politycznych towarzyszących transferowi i kreacji wiedzy w regionie, jak również wykazanie konieczności ich uwzględniania w analizie zjawisk związanych z przepływem wiedzy. Wybór kontekstu empirycznego pociąga za sobą ukazanie wymiaru politycznego na tle dyskusji nad znaczeniem tzw. mikrofundamentów dla prawidłowości opisów relacji pomiędzy konstrukta-
mi kolektywnymi. Ponadto wskazano na wymagania związane z prowadzeniem poszerzonej dyskusji teoretycznej zakładającej włączenie procesów politycznych w rozważania związane dotychczas z nurtem opartym na wiedzy.

Słowa kluczowe: kreacja wiedzy, procesy polityczne, pośrednicy.

JEL Classification: M10.

Wprowadzenie

Podejście oparte na wiedzy (*knowledge-based view* – KBV) to perspektywa, która wyrosła w opozycji do mainstreamowych teorii ekonomicznych. Zakładając, że firma jest rozumiana jako „społeczność specjalizująca się w szybkości i efektywności kreowania i transferowania wiedzy” ([Kogut, Zander, 1996, s. 503] za: [Ferreira i in. (red.), 2013, s. 38]), podobnie jak podejście zasobowe (*resource-based view* – RBV) przyjmuje, że organizacja powinna rozwijać zasoby, które są wartościowe, rzadkie, niemożliwe do imitacji oraz niepodlegające

¹ Na potrzeby artykułu można rozumieć transfer wiedzy jako możliwość uczenia się danej jednostki z doświadczenia innych jednostek (zob. [Argote, 1999]). Kreowanie wiedzy wiąże się z konstytuowaniem kontekstu, od którego zależy wiedza, i zachodzi poprzez ciągłe nadawanie znaczeń nadchodzącym i interpretowanym informacjom (zob. [Nonaka, Toyama, Konno, 2000]).

substytucji ([Barney, 2001] za: [Ferreira i in. (red.), 2013, s. 38]). Celem jest utrzymanie przewagi konkurencyjnej. Jednakże dopiero w koncepcji KBV zwrócono uwagę na zasoby wiedzy (*knowledge-based resources*) jako najważniejsze aktywa dla firmy ([Grant, 1996] za: [Ferreira i in. (red.), 2013, s. 38]). Można tu wskazać na przykład sekrety przemysłowe, utalentowanych pracowników czy zdolność absorpcyjną ([Cohen, Levinthal, 1990] za: [Ferreira i in. (red.), 2013, s. 38]). Grant [1996, s. 110] z kolei w początkowym okresie formowania się tego spojrzenia stwierdził, iż kwestie omawiane przez nurt KBV wykraczają poza te tradycyjnie związane z zarządzaniem strategicznym (wybór strategiczny i przewaga konkurencyjna) i podejmują niektóre inne fundamentalne problemy teorii firmy, w szczególności naturę koordynacji wewnątrz firmy, strukturę organizacyjną, rolę kierownictwa i alokację praw decyzyjnych, determinanty granic oraz teorię innowacji. Wskazuje się przy tym na łatwo dostrzegalne podobieństwa pomiędzy poglądami opartymi na wiedzy na organizację i na zgrupowanie (klaster) przedsiębiorstw [Bahlmann, Huysman, 2008, s. 313].

Literatura na temat regionu uczącego się, zaliczana przez Bahlmanna i Huysmana do grupy ujęć w ramach *knowledge-based view of clusters*, jest „znaczącym nurtem badawczym, który w sposób jawny podkreśla rolę wiedzy w rozwoju regionalnym” [Bahlmann, Huysman, 2008, s. 311]. Pojawia się stwierdzenie, iż osoby zajmujące się opracowywaniem polityki regionalnej powinny starać się nie wpaść w te same pułapki co menedżerowie wiedzy w organizacjach [Bahlmann, Huysman, 2008, s. 313-314]. Między innymi przyjmowano założenie, że dzieleniem wiedzą można zarządzać przez dostarczanie właściwych środków dla ludzi, aby mogli ją oni wymieniać, a same wymiany faktycznie będą zachodzić, jeżeli tylko środki te zostaną dostarczone. Odwoływanie się do tego typu doświadczeń na polu zarządzania wiedzą przez twórców polityki regionalnej może prowadzić do upowszechniania się podejścia do zarządzania wiedzą regionalną opierającego się na interwencjach. Ale podkreśla się, że zarówno w praktyce, jak i w badaniach akademickich omawiane podejście przynosiło rozczarowujące rezultaty. To spowodowało z czasem ukształtowanie się poglądu mówiącego, że wiedza nie jest prostym agregatem informacji, które mogą być oddzielone od kontekstu [Bahlmann, Huysman, 2008, s. 313]. Podejście KBV wskazuje zatem na to, że rola menedżerów zmienia się z faktycznego zarządzania zasobami na zarządzanie kontekstem wykorzystania zasobów ([Nahapiet, Ghoshal, 1998] za: [Ferreira i in. (red.), 2013, s. 38]).

Kształtowany przez menedżerów kontekst powinien sprzyjać interakcjom pomiędzy kreatorami wiedzy ([Spender, 1996] za: [Ferreira i in. (red.), 2013,

s. 39]). Rolę kontekstu podkreślają również Nonaka i in., wskazując na to, że skoro wiedza jest informacją w kontekście, to w takim razie zawsze, kiedy dodajemy kontekst, otrzymujemy niejawną. Stąd także ich zdaniem cała wiedza jest zakorzeniona w wiedzy niejawnej, a nawet najbardziej jawna wiedza wciąż zawiera niektóre elementy czy aspekty niejawne [Nonaka i in., 2014, s. 139]. Niekiedy wskazuje się wręcz, iż wiedza nie powinna być dłużej postrzegana jako cicha lub skodyfikowana, ale jako zależna od kontekstu, tj. od obowiązujących praktyk, norm i wartości [Morgan, 2004]. Wiąże się to również z uformowaniem się poglądu, że dzielenie się wiedzą nie może być stymulowane przez narzucanie struktur i narzędzi, lecz poprzez bogatą społeczną interakcję, a akcent jest kładziony nie na menedżerską interwencję, ale na dynamikę społeczną ([Hislop, 2005] za: [Bahlmann, Huysman, 2008, s. 314]). Powyższe wskazuje na potencjał uzupełnienia rozważań związanych z budowaniem wspólnych zasobów wiedzy nie tylko o postulowane szerzej w literaturze wymiary społeczny i później aksjologiczny, ale także postulowany w tytule polityczny. Celem artykułu jest uzasadnienie potrzeby włączenia tego wymiaru do analizy procesów związanych z przepływami wiedzy.

1. Istota wspólnego budowania zasobów wiedzy

Wspólny rozwój wiedzy oznacza, że dla budowania zasobów wiedzy niezbędne są relacje z określonymi partnerami [Debackere (red.), 2014, s. 23-25]. Kształtowanie się doświadczeń uczestników procesu innowacji może zachodzić w różnego typu sieciach nieformalnych, np. na drodze partycypacji w różnych wydarzeniach społecznych [Nonaka, Toyama, Konno, 2000, s. 20]. Wtedy większa liczba podmiotów (np. użytkownicy) odgrywa aktywną rolę we wszystkich fazach innowacji, począwszy od wczesnego pomysłu do kreowania rozwiązań [Open Innovation. Yearbook 2015, s. 21]. W tym ujęciu poza zakumulowanymi różnymi materiałami i informacjami niezwykle istotne jest dostrzeżenie dynamiki ciągłego kreowania nowej wiedzy w wyniku dzielenia się emocjami, doświadczeniami, prowadzenie dialogu kreującego znaczenie, uczenie poprzez wykonywanie, a także łączenie wiedzy jawnej przy wykorzystaniu technologii informacyjnej [Nonaka, Konno, 1998, s. 45-47; Nonaka, Toyama, Konno, 2000, s. 20-22].

W przypadku Górnego Śląska w celu ułatwienia podejmowania i prowadzenia współpracy przez przedsiębiorstwa w jego granicach funkcjonują różne ośrodki innowacji. Mają one umożliwiać włączenie się firm w globalną konku-

rencję, ale pojawia się problem odbudowania potencjału tych firm, które takiej konkurencji nie są w stanie podjąć, ale mogłyby zacząć współpracować między sobą. Wraz ze zmianą oczekiwań wobec uniwersytetów i organizacji badawczych nastąpić powinna zmiana sposobu funkcjonowania tych jednostek. Przykładowo, o ile celem istnienia biur transferu technologii (*technology transfer offices* – TTOs) było wspieranie uniwersytetów czy organizacji badawczych w pełnieniu roli dostawców wiedzy poprzez ochronę, licencjonowanie i komercjalizację ich wiedzy, to celem powstających w ich miejsce biur transferu wiedzy (*knowledge transfer offices* – KTOs) jest raczej wspieranie wspólnego kreowania wiedzy niż dokonywanie prostego transferu technologii ([www 4] za: [Debackere (red.), 2014, s. 47]).

Jak pokazują wyniki badań, strategie otwartych innowacji mogą być wykorzystywane przez firmy na Śląsku z różną intensywnością z odmiennych powodów [Pyka, Janiszewski, 2011, s. 468-475]. Może to wynikać z przyczyn związanych z poufnością, brakiem ekspertyzy poza firmą, słabą kulturą współpracy w firmie lub w branży, czy też wskutek większego skoncentrowania się na innowacji inkrementalnej. Wykorzystywanie koncepcji otwartej innowacji może być trudne zwłaszcza w przypadku MSP ze względu na ograniczenia zasobowe, jakie one napotykają, budując modele biznesu oparte na współpracy z małymi i dużymi firmami, czy na uczeniu się z innych branż [Debackere (red.), 2014, s. 23-25]. Stwarza to grunt dla podjęcia prób uzupełnienia podejścia KBV o dodatkowe perspektywy poznawcze, a jedną z nich może być ta zwracająca uwagę na aspekty polityczne. Omawiając transfer wiedzy, Carlile [2004, s. 558-559] wskazuje przykładowo na granicę polityczną utożsamianą z pragmatyczną i związaną z sytuacją, w której interesy stron pozostające w konflikcie sprawiają, że wiedza rozwinięta w jednej domenie generuje negatywne konsekwencje w innej [Carlile, 2004, s. 559]. Przyjmując za punkt odniesienia prezentowane ujęcie, w artykule proponuje się, by wymiar polityczny łączyć z sytuacjami, w których ogólnie rozumiane niezgodności interesów stron utrudniają przepływy wiedzy i przez to powstawanie postulowanych w literaturze społeczności może być wyhamowane.

2. Przesłanki występowania czynników politycznych w kreowaniu wiedzy

Stwierdza się, iż zaletą wykorzystania podejścia KBV dla badania regionalnych klastrów jest m.in. ukazanie laboratoriów akademickich, instytutów badawczych oraz firm jako jednostek kreujących wiedzę. Klastry miałyby stać się

źródłem przewagi konkurencyjnej zarówno dla laboratorium, jak i firmy. Patrząc z tej perspektywy, społeczne interakcje pomiędzy uczestnikami² klastra prowadzą do transferu wiedzy poprzez budowanie „nieformalnych norm zaufania i wzajemności, w skrócie kapitału społecznego, który jest wymagany, aby firmy, pośrednicy i organizacje publiczne były zdolne do samoorganizowania się wokół procesu interaktywnego uczenia” ([Cooke, Morgan, 1998, s. 23] za: [Ferreira i in. (red.), 2013, s. 39]). Hermans zwraca również uwagę, że nurt KBV ma jednak jedną istotną słabość w kontekście wykorzystania go na potrzeby takiej analizy. Zakłada bowiem, że jednostki mobilizują talenty w sposób, który przyczynia się do kolektywnych celów, przyjmując z góry, że zachodzi zbieżność interesów pomiędzy ludźmi i kolektywem, do którego oni należą. W ten sposób unika się poruszania kwestii procesów politycznych stojących za wymianą wiedzy w organizacjach.

W kontekście regionalnych klastrów przeplatane się wielu organizacji, instytucji czy nawet „sfer społecznych” ([Giddens, 1984; Sydow i in., 2011] za: [Ferreira i in. (red.), 2013, s. 39]) osłabia hipotezę o zbieżności interesów pomiędzy uczestnikami. W celu dokładniejszego przyjrzenia się powstającym problemom warto w tym miejscu dodatkowo zwrócić uwagę na aspekty działań podejmowanych przez centra transferu technologii, które są jednym z uczestników regionalnej sceny innowacji odpowiedzialnym za dynamizowanie procesów innowacji. Portfel usług oferowanych klientom centrów można podzielić na doradztwo i szkolenia. Najczęściej prowadzone jest doradztwo w zakresie opracowania biznesplanu i modelu biznesowego, podczas gdy kluczowe w zaawansowanych projektach transferu technologii doradztwo w zakresie analiz rynku i marketingu prowadzone jest już rzadziej [Bąkowski, Mażewska (red.), 2014, s. 81-82]. Znaczący obszar działalności stanowią również na przykład aktywności polegające na konsultacji i selekcji pomysłów innowacyjnych. Ponadto centra nie tylko podejmują się poszukiwania konkretnych technologii na zamówienie firm, ale także uczestniczą w ewaluacji technologii. Implikuje to konieczność znajomości obsługiwanego procesu i uczestnictwa w rozwiązywa-

² W omawianym kontekście w literaturze występuje także termin „aktor” sceny innowacji. W trakcie obrad konferencji TWÓRCZOŚĆ-INNOWACYJNOŚĆ-PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ-TECHNOLOGIE INFORMACYJNE W ORGANIZACJACH” (17-19 XI 2016, Ustroń) pojawiła się uwaga, iż słowo to może mieć jednak mylące konotacje sugerując udawanie czegoś. Tymczasem ko-kreowaniu wiedzy ma towarzyszyć dążenie nawet do poświęcania się na rzecz wykreowania czegoś nowego. W związku z tym, zgodnie z sugestią zgłoszoną podczas obrad konferencyjnych, w niniejszym artykule słowo „aktor” zastąpiono innym, bardziej neutralnym określeniem „uczestnik”.

niu i definiowaniu problemów temu towarzyszących. Stwarza tym samym przestrzeń dla wspólnego budowania zasobów wiedzy oraz podejmowania starań na rzecz eksploatacji osiągniętych korzyści. Przy tym można jednocześnie zauważyć, że zachodzą duże dysproporcje pomiędzy ośrodkami w zakresie uzyskiwanych rezultatów, ocenianych przykładowo pod względem usług świadczonych przez ośrodki pracownikom naukowym oraz biznesowi, liczby przedsiębiorstw utworzonych przy wsparciu ośrodka czy liczby wejść kapitałowych zrealizowanych przy udziale centrum i niosących za sobą pozyskanie zewnętrznych źródeł finansowania przez przedsiębiorców w zamian za udziały w przedsiębiorstwie [www 3]. Można zadać pytanie o możliwe przyczyny takiego stanu rzeczy. Uwzględniając sygnalizowany w tytule kontekst polityczny, poniżej proponuje się rozpatrzenie potencjalnych źródeł problemu występowania zgodności lub niezgodności działań jednostek względem postrzeganych norm funkcjonujących w ramach regionalnej sceny innowacji.

3. Kontekst dla prowadzenia działalności innowacyjnej w regionie

W literaturze proponuje się przyjąć, iż o wyborze mechanizmów zarządzających mających wpływ na przebieg wymiany, dyktowany cechami danej transakcji (stopień niejawności wiedzy, specyficzność aktywów), decyduje tzw. makrokultura [Bell, Tracey, Heide, 2009] utożsamiana z regionalnymi zwyczajami nieformalnej komunikacji i praktykowania współpracy³. Warto dla poszerzenia pola refleksji dodać, iż Rutten i Irawati [2013, s. 127] uważają, że normy i wartości należy postrzegać jako cechy charakterystyczne społecznych i gospodarczych relacji przede wszystkim i jednocześnie nie należy ich postrzegać jako cech charakterystycznych regionu. Jednocześnie przyznają, że są one powiązane z miejscem, gdyż jednostki w relacji są w dużym stopniu przywiązane do miejsca. Ostatecznie sprawia to, że pewne normy i wartości mogą być bardziej widoczne w pewnych regionach [Rutten, Irawati, 2013, s. 127]. Śląsk wydaje się na tym polu szczególnie warty rozważania obszarem.

³ Definicją makrokultury, postulowanym w literaturze przedmiotu podziałem na makrokulturę relacyjną i hierarchiczną autor zajmował się we wcześniejszej publikacji [Janiszewski, 2016]. Jednocześnie sugestie pojawiające się w trakcie dyskusji prowadzonej podczas Letniej Szkoły Innowacji (7.09.2017 r., Zielona Góra) obligują do dostrzeżenia, że wykorzystywanie samego terminu „makrokultura” w polskim piśmiennictwie w dyscyplinie nauk o zarządzaniu może być trochę niefortunne, gdyż termin „makrokultura” wywołując skojarzenia z „makrootoczeniem”, może być mylący. Alternatywnym rozwiązaniem byłoby tu wskazanie na poziom analizy mezo, niemniej jednak w artykule wykorzystano termin pierwotny.

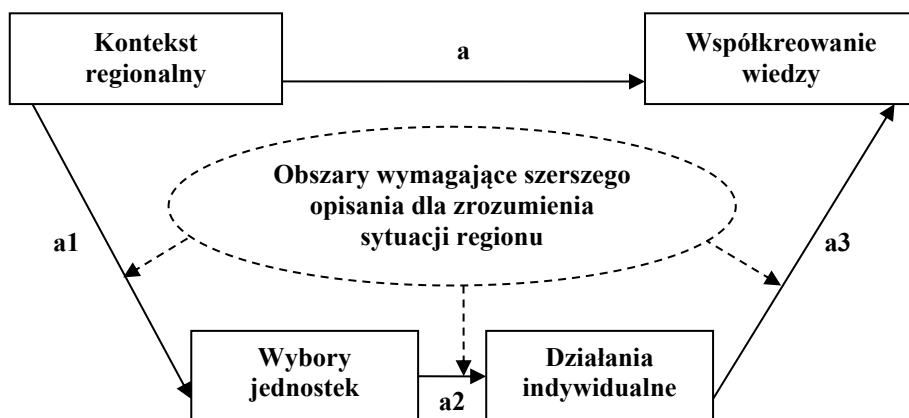
Brzóska i Pyka [2010] omawiając uwarunkowania prowadzenia działalności innowacyjnej na Śląsku, stwierdzili, że „w historii gospodarki Śląsk jawi się od XIX w. jako region o silnych strukturach gospodarczych, opartych na fundamencie tradycji dobrej i rzetelnej pracy, stanowiącej o wyjątkowej kulturze organizacyjnej i wartości zatrudnionych. Kultywowany etos poszanowania dobrej roboty pozwolił przetrwać obie wojny światowe i w istotny sposób zdecydował o rozwoju przemysłowym w powojennej Polsce. Zbudowany na tożsamości Śląska i tradycji przemysłowej kapitał ludzki wniósł w proces transformacji zarówno obciążenia mentalnościowe »przodującej klasy robotniczej« jak i wartości »dobrej roboty«” [Brzóska, Pyka, 2010, s. 167]. Co szczególnie istotne, ci sami autorzy jednocześnie piszą, iż „rozwój przemysłowy Śląska nie byłby możliwy bez innowacyjności. Postęp techniczny generował zmiany organizacyjne i potrzebę podnoszenia kwalifikacji. Na potrzeby przemysłu rozwijano edukację i tworzono zaplecze badawczo-rozwojowe. Rosła kultura techniczna i organizacyjna” [Brzóska, Pyka, 2010, s. 167]. Z punktu widzenia omawianej tematyki kluczowe wydaje się wskazanie na powiązania kontekstu ze sposobem kształtowania interakcji ukierunkowanej na rozwijanie innowacji. Znajduje to odzwierciedlenie w słowach: „...sektor B+R rozwijał się paralelnie do rozwoju przemysłowego Śląska przy zdecydowanej dominacji przemysłu ciężkiego (...) Większość tych jednostek posiada dobrą renomę i uznanie, znajdujące wyraz w funkcjonalnym ułożeniu w sieciach powiązań krajowych i zagranicznych. Silną ich stroną są tradycyjne powiązania z przemysłem, zarówno relacjami formalnymi, jak i środowiskowymi, które owocują wspólnymi przedsięwzięciami” [Brzóska, Pyka, 2010, s. 170].

Pytanie, które można zadać w tym miejscu, dotyczy tego, jak stosunkowo utrwalona, postulowana charakterystyka relacji może oddziaływać na rozmaite decyzje podejmowane przez uczestników próbujących wspólnie kreować wiedzę i dążących do zawłaszczenia możliwie największej wartości stąd wynikającej. W przypadku wskazanych wcześniej centrów transferu technologii obserwuje się (w skali kraju) na przykład koncentrację na obsłudze pracowników naukowych i menedżerów firm (przy czym aż 63,1% ich klientów stanowią osoby pochodzące ze środowiska akademickiego, pracownicy naukowcy oraz pozostali pracownicy uczelni, a 17,2% – osoby pochodzące z sektora przedsiębiorstw) [Bąkowski, Mażewska (red.), 2014, s. 81-82]. Może to sugerować podejmowanie decyzji o podjęciu współpracy przy uwzględnieniu z jednej strony aspektów związanych bezpośrednio z wiedzą (poznawczych/kognitywnych), ale także kierowanie się rozmiarem potencjalnych rozbieżności interesów. W następnym paragrafie zaprezentowano schemat (rys. 1) porządkujący omawiane zagadnienie i uzasadniający takie postawienie problemu.

4. Próba ujęcia roli kontekstu regionalnego dla wspólnego kreowania wiedzy. Znaczenie interesów jednostkowych

Foss [2007, s. 35] prezentując tzw. *knowledge governance approach*⁴, wskazuje na brakujące mikrofundamenty dotychczasowych podejść do omawiania zarządzania wiedzą i kompetencjami. Prowadząc dyskusję nad koncepcją ukierunkowaną na bardziej precyzyjną diagnozę problematycznych kwestii w nurcie badań nad wiedzą, Foss opiera się na diagramie Colemana ([Coleman, 1990] za: [Foss, 2007]) i stwierdza, że w badaniach zazwyczaj celem jest wyjaśnienie albo zjawiska na wyższym poziomie (jak np. wynik na poziomie firmy), albo korelacji pomiędzy tego typu zjawiskami. Teoretycy zajmujący się kompetencjami zazwyczaj właśnie, jak zauważa Foss, zakładają bezpośrednią relację pomiędzy kompetencjami i przewagą konkurencyjną [Foss 2007, s. 35]. Wyjaśnienie takie może być tylko wykorzystane pod specjalnymi warunkami i jedynie jako skrótowy zapis bardziej złożonych zachowań leżących u podstaw. Przykładowo dla przypuszczalnie ulokowanej na poziomie firmy kompetencji istotne są informacje, wierzenia i reprezentacje utrzymywane przez indywidualnych pracowników, a optymalne wykorzystanie tej wiedzy jest kluczowym zadaniem z obszaru zarządzania wiedzą [Foss 2007, s. 36].

⁴ Foss próbując tłumaczyć istotę podejścia KGA, pisze, iż to „ciągła próba odkrywania tego, jak transakcje związane z wiedzą (»knowledge transactions«) – które różnią się co do ich charakterystyk – i mechanizmy zarządcze (»governance mechanisms«) – które różnią się co do tego, jak podchodzą do problemów transakcyjnych – są powiązane ze sobą, przy przyjęciu efektywności jako zasady wyjaśniającej” [Foss, 2007, s. 29, 30]. Samo powołanie się w tym miejscu na ten nurt nie jest jednoznaczne z próbą bezpośredniego zastosowania KGA do wyprowadzenia opisu procesów politycznych. Jak pisze Foss, podejście KGA wychodzi od założenia, iż kreowanie, retencja, czy dzielenie wiedzy może być bezpośrednio kierowane przez formalne mechanizmy zarządcze (np. struktura organizacji, systemy nagradzania, systemy informacyjne, procedury operacyjne). A zatem podkreśla fakt zaniedbywania aspektów formalnej organizacji w analizach skoncentrowanych na sieciach, kulturze, społecznościach itp. Dla tematyki omawianej w artykule istotniejsze staje się to, iż z filozoficznego punktu widzenia podejście KGA wskazuje na potrzebę budowania mikrofundamentów opartych na działaniach jednostek i interakcji na rzecz dzielenia wiedzy czy jej organizacyjnego kreowania [Foss 2007, s. 30, 37].

Rys. 1. Makrokultura a współkreowanie wiedzy i działania jednostkowe

Źródło: opracowano na podstawie [Foss, 2007, s. 35].

Próbując dokonać adaptacji sposobu myślenia Fossa (rys. 1) na potrzeby niniejszego opracowania, można by stwierdzić, iż tak jak zostało to zarysowane w poprzednim punkcie, istnieje oddziaływanie ze strony tradycji, historycznie uwarunkowanych norm współpracy („kontekst regionalny” na rys. 1) na preferowane na poziomie poszczególnych organizacji sposoby kreowania wiedzy z udziałem innych organizacji („współkreowanie wiedzy” na rys. 1). Jednakże idąc dalej, można by spróbować zadać pytania – *strzałka a1*: (1) czy znaczenie historycznie ukształtowanych relacji (np. sposobów interakcji z władzami samorządowymi) jest postrzegane w sposób przynajmniej zbliżony przez przedstawicieli różnych środowisk, sektorów?, (2) w jaki sposób popularyzowanie strategii otwartych innowacji czy nawet ekosystemów innowacji oddziałuje na wskazany aspekt?; *strzałka a2*: (3) czy podejmując uprzednio działania rozbieżne względem zalecanych⁵, pod wpływem pojawiających się presji w kierunku ujednoczenia przyjmowanych praktyk uczestnicy regionalnej sceny innowacji ulegają im?, (4) dodatkowo jednostkowy poziom analizy w tym przypadku pozwoliłby zastanowić się nad pytaniami związanymi z ewentualną rolą na tym polu czynników, takich jak przywiązanie jednostki do lokalizacji czy rola ukształtowanego po-

⁵ Obraz wskazanych „zalecanych” działań przykładowo daje wypowiedź B. Rozpondka, p.o. Dyrektora Śląskiego Centrum Przedsiębiorczości, podczas wspomnianego Śląskiego Forum Innowacji (22.06.2017). Dyrektor dokonał podsumowania etapu wdrażania osi I i III RPO WSL, pokazując obszary i kody PKD, które najczęściej występują w projektach zgłaszanych do Śląskiego Centrum Przedsiębiorczości przez przedsiębiorców. Wskazał również na potencjalne działalności, którymi są zainteresowani beneficjenci ubiegający się o środki, np. produkcja wyrobów z tworzyw sztucznych [www 2].

strzegania skuteczności regionalnych przedsięwzięć proinnowacyjnych (np. fora innowacji) dla zawiązywanych w ich trakcie relacji i następnie ich przełożenia na innowacyjność; *strzałka a3*: (5) w jaki sposób występowanie rozbieżności na poziomie indywidualnych działań podejmowanych przez jednostki reprezentujące współpracujące ze sobą podmioty ma przełożenie na wynik relacji współtworzenia? Przywołując ponownie przykład centrów transferu technologii, uzasadnione wydaje się pytanie o to, czy projektując nowe usługi lub produkty [www 1], pracownicy Centrum Innowacji i Transferu Technologii Politechniki Śląskiej rozważają w podobny sposób znaczenie, jakie ma do odegrania popularyzowany na Śląsku design przemysłowy⁶, w jakim stopniu ewentualne różnice zachodzące na tym polu wynikają z ich interpersonalnych relacji (pozytywnych/negatywnych/neutralnych) utrzymywanych z przedstawicielami środowiska artystycznego oraz czy postrzegają obecność/brak obecności wsparcia regionu w zakresie zawiązywania takich relacji, które mogą być bardziej lub mniej oczekiwane, biorąc pod uwagę postrzeganie wiedzy na temat projektowania jako bardziej wspomagającej lub komplikującej działania gospodarcze. Jeżeli będzie można stwierdzić wyraźne różnice w tym obszarze, otworzy to dalsze możliwości w zakresie prowadzenia dyskusji nad politycznymi uwarunkowaniami procesów wspólnego kreowania zasobów wiedzy. Z punktu widzenia prowadzonych rozważań przykład designu wydaje się szczególnie trafny, gdyż na przestrzeni ostatnich lat wzbudzał zainteresowanie, któremu towarzyszą zróżnicowane opinie. Podczas gdy zdecydowana większość przedsiębiorców podejmowaną w przeszłości współpracę z zewnętrznymi projektantami i firmami projektowymi oceniała dobrze oraz postrzegała dotychczasowe inwestowanie w rozwiązania z zakresu wzornictwa jako opłacalne, to jednak w opinii większości badanych przedsiębiorstw sukces rynkowy oferowanych przez nich towarów i usług zależał od zastosowanych rozwiązań w zakresie wzornictwa tylko w niewielkim stopniu. Faktycznie większość przedsiębiorców dotychczas nie korzystała z usług zewnętrznych projektantów lub firm projektowych. Jednocześnie sami projektanci dostrzegali, że design jest wykorzystywany do promocji województwa śląskiego (nie tylko w kraju, ale i za granicą), przy czym zwracali uwagę na to, iż wśród instytucji wspierających działalność zawodową projektantów powinny znajdować się nie tylko statutowo do tego zobowiązane jednostki. Aktywność powinny wykazywać także podmioty administracji publicznej oraz stowarzyszenia biznesowe [Rojek-Adamek, Gawron 2011, s. 29-34].

⁶ Wpływ designu przemysłowego był szeroko dyskutowany podczas wspomnianego Śląskiego Forum Innowacji, 22.06.2017 [www 2].

Podsumowanie

Zaprezentowany w poprzednim punkcie przykład pokazuje, jak uwzględnienie wymiaru politycznego w procesach wspólnego kreowania zasobów wiedzy pozwala na wzbogacenie obszaru dotychczasowej analizy zorientowanej na aspekty poznawcze. Przykład nawiązuje do obecnej w literaturze dyskusji nad znaczeniem mikrofundamentów (np. polemika Felin i Hesterly [2007, s. 210] z szeroko cytowanymi badaniami Henderson i Cockburna [1994] opowiadających się za ujęciem kolektywnym, w którym heterogeniczność na poziomie firm miała występować jako główna siła napędową innowacji). Wykorzystanie schematu zbudowanego na bazie diagramu Colemana ma za zadanie pokazać w pewnym stopniu korzyści płynące ze złączenia podejścia indywidualistycznego i kolektywnego. W analizach regionalnych sugerowane zależności i omawiane wyniki badań statystycznych mogą być traktowane jako wyznaczniki interesujących aspektów związanych z kolektywnym uczeniem się uczestników regionalnej sceny innowacji, które następnie mogą być opisywane szerzej. Procesy polityczne towarzyszące transferowi wiedzy wydają się istotnym wymiarem dopełniającym opis transferu i kreowania wiedzy proponowany przez ujęcie oparte na wiedzy (*knowledge based view* – KBV). Szerszemu wykorzystaniu procesów politycznych powinno w dalszych analizach towarzyszyć odszukanie i wskazanie innych perspektyw teoriopoznawczych dopuszczających takie ujęcie. Przykładowo dla cytowanej wcześniej Hermans [2013], która opowiada się za interpersonalnym poziomem analizy, jest to podejście sytuowane (*situated approach*) oparte na teorii strukturacji Giddensa⁷. Wydaje się, iż również przedstawiona przez Eisenhardt i Santosa [2005] propozycja granic organizacji, w której obok granicy efektywności wyróżniona została także granica kompetencji, tożsamości i przede wszystkim władzy, może znaleźć szerokie zastosowanie w omawianym obszarze.

Literatura

Argote L. (1999), *Organizational Learning: Creating, Retaining and Transferring Knowledge*, Kluwer Academic Publishers, Norwell, MA.

⁷ Teoria ta została wykorzystana, gdyż łączy aspekt wiedzy jednostek z konceptem brakuującym w uczeniu organizacyjnym, tj. władzą rozumianą jako zdolność jednostki do osiągania rzeczy, które zależą od innych ([Chazel, 1983; Giddens, 1984] za: [Ferreira i in. (red.), 2013]). Z jednej strony przyjmuje więc, podobnie jak w podejściu opartym na wiedzy, że organizacja to społeczność ([Kogut, Zander, 1992; Nahapiet, Ghoshal, 1998] za: [Ferreira i in. (red.), 2013, s. 43]), z drugiej strony ukierunkowuje uwagę na fakt występowania systemów socjopolitycznych ([Child, 1997] za: [Ferreira i in. (red.), 2013, s. 43]).

- Bahlmann M., Huysman M.H. (2008), *The Emergence of a Knowledge-Based of Clusters and Its Implications for Cluster Governance*, „The Information Society”, Vol. 24, No. 5, s. 304-318.
- Barney J.B. (2001), *Is the Resource-Based „View” a Useful Perspective for Strategic Management Research? Yes*, „Academy of Management Review”, Vol. 26, No. 1, s. 41-56.
- Bąkowski A., Mażewska M., red. (2014), *Ośrodki innowacji w Polsce (z uwzględnieniem inkubatorów przedsiębiorczości). Raport z badania 2014*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa.
- Bell S.J., Tracey P., Heide J.B. (2009), *The Organization of Regional Clusters*, „Academy of Management Review”, Vol. 34, No. 4, s. 623-642.
- Brzóska J., Pyka J. (2010), *Uwarunkowania dynamiki rozwoju innowacji* [w:] J. Pyka (red.), *Współczesne wyzwania i uwarunkowania rozwoju przemysłu i usług*, Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa Oddział w Katowicach, Katowice, s. 161-178.
- Carlile P.R. (2004), *Transferring, Translating, and Transforming: An Integrative Framework for Managing Knowledge Across Boundaries*, „Organization Science”, Vol. 15, No. 5, s. 555-568.
- Chazel F. (1983), *Pouvoir, structure et domination*, „Rev Francaise Sociol”, Vol. 24, s. 369-393.
- Child J. (1997), *Strategic Choice in the Analysis of Action, Structure, Organizations and Environment: Retrospect and Prospect*, „Organization Studies”, Vol. 18, No. 1, s. 43-76.
- Cohen W.M., Levinthal D.A. (1990), *Absorptive Capacity: A New Perspective on Learning and Innovation*, „Administration Science Quarterly”, Vol. 35, No. 1, s. 128-152.
- Coleman J.S. (1990), *Foundations of Social Theory*, Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge.
- Cooke P., Morgan K. (1998), *The Associational Economy: Firms, Regions, and Innovation*, Oxford University Press, New York.
- Debackere K., red. (2014), *Boosting Open Innovation and Knowledge Transfer in the European Union*, Independent Expert Group Report on Open Innovation and Knowledge Transfer, European Union, Brussels.
- Eisenhardt K.M., Santos F.M. (2005), *Organizational Boundaries and Theories of Organization*, „Organization Science”, Vol. 16, No. 5, s. 491-508.
- Felin T., Hesterly W.S. (2007), *The Knowledge-Based View, Nested Heterogeneity, and New Value Creation: Philosophical Considerations on the Locus of Knowledge*, „Academy of Management Review”, Vol. 32, No. 1, s. 195-218.
- Ferreira J.J.M., Raposo M., Rutten R., Varga A., red. (2013), *Cooperation, Clusters and Knowledge Transfer: Universities and Firms Towards Regional Competitiveness*, Heidelberg, Berlin, s. 35-58.

- Foss N.J. (2007), *The Emerging Knowledge Governance Approach: Challenges and Characteristics*, „Organization”, Vol. 14, No. 1, s. 29-52.
- Giddens A. (1984), *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*, University of California Press, Berkeley
- Grant R.M. (1996), *Toward a Knowledge-Based Theory of the Firm*, „Strategic Management Journal”, Vol. 17, s. 109-122.
- Hermans J. (2013), *Knowledge Transfer in or Through Clusters: Outline of a Situated Approach* [w:] J.J.M. Ferreira i in. (red.), *Cooperation, Clusters and Knowledge Transfer: Universities and Firms Towards Regional Competitiveness*, Heidelberg, Berlin, s. 35-58.
- Hislop D. (2005), *Knowledge Management in Organizations: A Critical Introduction*, Oxford University Press, Oxford, UK.
- Janiszewski A. (2016), *Modele działalności pośredników wiedzy – uwarunkowania tworzenia i skuteczności*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach”, nr 267, s. 27-42.
- Kogut B., Zander U. (1992), *Knowledge of the Firm, Combinative Capabilities, and the Replication of Technology*, „Organization Science”, Vol. 3, No. 3, s. 383-397.
- Kogut B., Zander U. (1996), *What Firms Do? Coordination, Identity, and Learning*, „Organization Science”, Vol. 7, No. 5, s. 502-518.
- Morgan K. (2004), *The Exaggerated Death of Geography: Learning, Proximity and Territorial Innovation Systems*, „Journal of Economy Geography”, Vol. 4, No. 1, s. 3-21.
- Nahapiet J., Ghoshal S. (1998), *Social Capital, Intellectual Capital, and the Organizational Advantage*, „Academy of Management Review”, Vol. 23, No. 2, s. 242-266.
- Nonaka I., Kodama M., Hirose A., Kohlbacher F. (2014), *Dynamic Fractal Organizations for Promoting Knowledge-Based Transformation – A New Paradigm for Organizational Theory*, „European Management Journal”, Vol. 32, s. 137-146.
- Nonaka I., Konno N. (1998), *The Concept of “Ba”: Building a Foundation for Knowledge Creation*, „California Management Review”, Vol. 40, No. 3, s. 40-54.
- Nonaka I., Toyama R., Konno N. (2000), *SECI, Ba and Leadership: a Unified Model of Dynamic Knowledge Creation*, „Long Range Planning”, Vol. 33, s. 5-34.
- Open Innovation. Yearbook 2015*, European Commission, Directorate-General for Communications Networks, Content and Technology, Italy.
- Pyka J., Janiszewski A. (2011), *Model otwartej innowacji* [w:] J. Pyka (red.), *Nowoczesność przemysłu i usług*, Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa Oddział Katowice, Katowice.
- Rojek-Adamek P., Gawron G. (2011), *O designie w województwie śląskim. Opinie śląskich projektantów, przedsiębiorców i samorządów lokalnych*, Zamek Cieszyn, Cieszyn 2011.

Rutten R., Irawati D. (2013), *Clusters, Learning, and Regional Development: Theory and Cases* [w:] J.J.M. Ferreira i in. (red.), *Cooperation, Clusters and Knowledge Transfer: Universities and Firms Towards Regional Competitiveness*, Heidelberg, Berlin, s. 127-140.

Spender J.C. (1996), *Making Knowledge the Basis of a Dynamic Theory of the Firm*, „Strategic Management Journal”, Vol. 17, s. 45-62.

Sydow J., Lerch F., Huxham C., Hibbert P. (2011), *A Silent Cry for Leadership: Organizing for Leading (in) Clusters*, „Leadership Quarterly”, Vol. 22, s. 328-343.

[www 1] <http://citt.polsl.pl/index.php/dla-firm/> (dostęp: 10.09.2017).

[www 2] https://ris.slaskie.pl/czytaj/slaskie_forum_innowacji_2017_juz_za_nami_jak_ie_wnioski (dostęp: 10.09.2017).

[www 3] <http://www.rpo.pomorskie.eu/wejscie-kapitalowe> (dostęp: 24.05.2018).

[www 4] http://www.europarl.europa.eu/stoa/default_en.htm (dostęp: 10.09.2017).

POLITICAL DIMENSION OF KNOWLEDGE TRANSFER AND CREATION IN REGION

Summary: The paper aims to both present the role of political processes that accompany knowledge transfer and creation in region and to demonstrate the necessity of their inclusion in the analysis of phenomena related to knowledge flows to be conducted in the future. The selection of empirical context entails the presentation of political dimension based on a discussion on the importance of microfoundations while describing relations among collectives. Additionally, the paper points to the requirements related to conducting theoretical discussion resulting in the inclusion of political processes into considerations concerned hitherto with so called knowledge based view.

Keywords: knowledge creation, political processes, brokers.